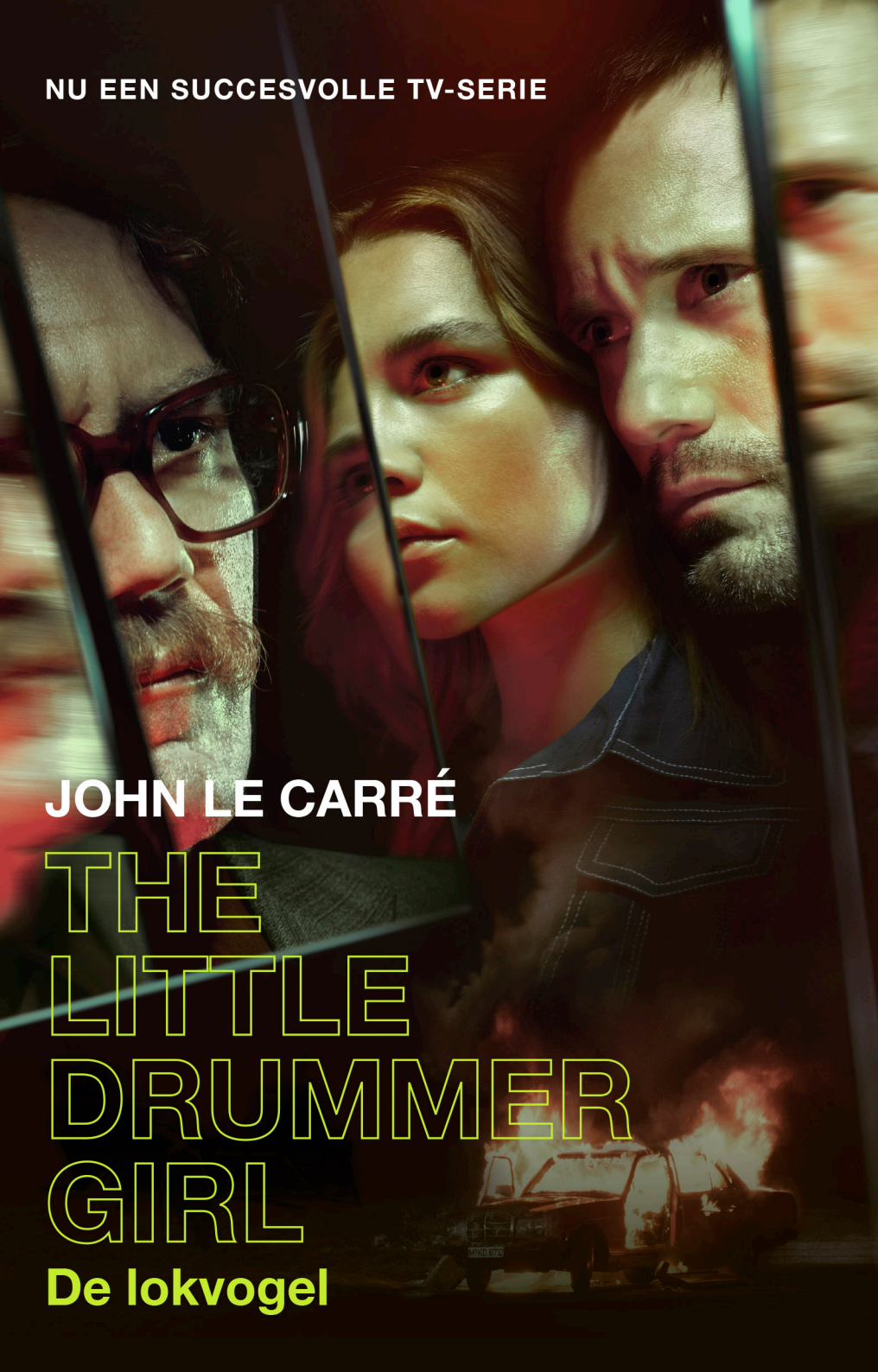

NU EEN SUCCESVOLLE TV-SERIE

JOHN LE CARRÉ

THE
LITTLE
DRUMMER
GIRL

De lokvogel

DEEL 1

De voorbereiding

Het was de aanslag in Bad Godesberg die het bewijs leverde, hoewel de Duitse autoriteiten het onmogelijk konden weten. Voor Bad Godesberg had er al steeds meer verdenking bestaan; zware verdenking. Maar de uitstekende voorbereiding, en de slechte kwaliteit van de bom, hadden van de verdenking zekerheid gemaakt. Vroeg of laat, zeggen ze in het vak, laat iemand toch zijn handtekening achter. De frustratie zit hem in het wachten.

De ontploffing vond veel later plaats dan de bedoeling was, waarschijnlijk ruim twaalf uur te laat, op maandagochtend om vier minuten voor half negen. Verscheidene gesneuvelde horloges, die aan de slachtoffers hadden toebehoord, stelden het tijdstip vast. Net zo min als bij de vorige, in de afgelopen maanden, was er een melding geweest. Maar dat had ook niet in de bedoeling gelegen. De bom in de auto van de Israëlische regeringsfunctionaris in Düsseldorf, die in Duitsland was om over wapenaankopen te praten, was niet tevoren gemeld, evenmin als het bom-boek dat aan de organisatoren van een orthodox-joods congres in Antwerpen was gestuurd, en dat de ere-secretaris in de lucht had laten vliegen en haar assistente verbrand. Ook aan de bom in de vuilnisbak bij een Israëlische bank in Zürich, die twee voorbijgangers had verminkt, was geen melding vooraf gegaan. Alleen de bomaanslag in Stockholm was aangekondigd – maar die bleek dan ook het werk van een totaal andere groepering, die niets met de reeks te maken had.

Om vijf voor half negen was de Drosselstrasse in Bad Godesberg nog een gewone straat geweest in een afgelegen diplomatenwijk met veel groen, die zo ver weg lag van het politieke gewoel in Bonn als je kon komen wanneer je niet meer dan een kwartier wilde rijden. Het was een nieuwe straat, die toch al een eigen karakter had, met weelderige, beschutte tuinen, dienstbodenkamertjes boven de garages en gotische veiligheidshekken voor de flesseglassruiten. In het Rijnland is het een groot deel van het jaar bijna net zo vochtig als in een tropisch oerwoud, en de planten groeien er – evenals de diplomatieke gemeenschap – haast net zo snel als de Duitsers hun wegen bouwen, en iets sneller dan ze hun kaarten tekenen. Daarom werden de gevels van sommige huizen al gedeeltelijk aan het oog onttrokken door dicht op elkaar geplante coniferen die, eenmaal volgroeid, de hele omgeving waarschijnlijk in het duistere decor van een sprookje van Grimm zullen veranderen. Die bomen bleken trouwens een opvallend goede bescherming tegen explosies, en slechts enkele dagen na de aanslag werden ze door één tuin-

centrum in de buurt dan ook speciaal aanbevolen.

Enkele van de huizen verraden duidelijk een nationale bouwstijl. De woning van de Noorse ambassadeur, net om de hoek van de Drosselstrasse, bijvoorbeeld, is een sobere, uit rode steen opgetrokken boerderij, rechtstreeks uit de dure omgeving van Oslo weggerukt. En het Egyptische consulaat, aan het andere eind van de straat, ademt de wat troosteloze sfeer van een Alexandrijnse villa die betere tijden heeft gekend. Vanuit het huis klinkt klaaglijke Arabische muziek, en de ramen blijven de hele dag gesloten tegen de verzengende hitte van Noord-Afrika.

Het was half mei en de dag was prachtig begonnen, met bloesem en jong groen dat deinde op een zachte bries. De magnolia's waren net uitgebloeid en hun droevige witte blaadjes, die al grotendeels op de grond lagen, zouden later onverbrekkelijk met het trieste beeld van de explosie verbonden blijven. Al die bomen zorgden er voor dat het geraas van het forensenverkeer op de hoofdweg nauwelijks tot de wijk doordrong. Tot het moment van de explosie was het enige geluid eigenlijk het gekwetter van de vogels, waaronder enkele vette duiven die dol waren op de blauweregen van de Australische militaire attaché, zijn trots. Een kilometer verder naar het zuiden klonk het regelmatige gedreun van onzichtbare rijnen, een geluid dat de bewoners al niet meer horen – tenzij het plotseling ophoudt. Kortom, het was zo'n morgen waarop je het gevoel had dat ondanks de rampen waar de zwaarwichtige, enigszins paniekerige Duitse kranten vol mee stonden – crisis, inflatie, werkeloosheid, faillissementen, alle bekende en blijkbaar ongeneeslijke ziekten van een zeer welvarende kapitalistische economie – Bad Godesberg toch een prettige, rustige plek was om te wonen en dat Bonn ook lang niet zo slecht was als het werd afgeschilderd.

Al naar gelang rang en nationaliteit waren sommige echtgenoten inmiddels naar hun werk vertrokken, maar diplomaten blijven nu eenmaal karikaturen van zichzelf. Zo lag een melancholieke Scandinavische attaché nog in bed, geveld door een kater die het gevolg was van zijn huwelijksproblemen. Een Zuidamerikaanse zaakgelastigde, gekleed in een haarnetje en een ochtendjas van Chinese zij, die hij van een reis naar Peking had meegenomen, leunde uit het raam om zijn Filipijnse chauffeur te vertellen welke boodschappen hij moest halen. De Italiaanse consul stond zich te scheren, naakt. Hij schoor zich graag na zijn bad, en vóór zijn dagelijkse ochtendgymnastiek. Zijn vrouw was al aangekleed en stond beneden hun dochter de mantel uit te vegen omdat ze de avond tevoren te laat thuisgekomen was. Dat gesprek hadden ze bijna elke ochtend, en het meisje toonde maar weinig spijt. Een gezant van de Ivoorkust voerde een internationaal telefoongesprek met zijn

superieuren over zijn recentste pogingen om ontwikkelingshulp los te krijgen van de Duitse regering, die steeds onwilliger werd. Toen de verbinding verbroken werd, dachten ze dat hij had opgehangen en stuurden ze hem een scherp telegram met de vraag of hij soms ontslag wilde nemen. De Israëliische attaché Sociale Zaken was al meer dan een uur geleden vertrokken. Hij voelde zich in Bonn niet op zijn gemak en hield zoveel mogelijk de Israëliische werktijden aan. En zo ging het leven zijn gangetje, en werden allerlei goedkope etnische grapjes door het werkelijke leven – en de dood – bevestigd.

Bij elke bomaanslag is ook ergens sprake van een wonder; in dit geval gold dat voor de Amerikaanse schoolbus, die net was aangekomen en weer vertrokken met de meeste jonge kinderen uit de buurt, die zich zoals altijd hadden verzameld bij het keerpunt, op nog geen vijftig meter van de explosie. Gelukkig had geen van de kinderen zijn huiswerk thuis laten liggen, zich verslapen of zich op deze maandagmorgen tegen het onderwijs verzet, zodat de bus op tijd vertrok. De achterruiten werden door de explosie verbrijzeld, de bus belandde in de berm, een Frans meisje verloor een oog, maar de rest van de kinderen kwam met de schrik vrij, wat naderhand als een godswonder gevierd werd. Want ook dat zie je vaak bij explosies – althans onmiddellijk erna: een algemene, bijna primitieve drang om de overlevenden in de armen te sluiten en geen tijd te verspillen aan het betreuren van de doden. Het werkelijke verdriet komt in zulke gevallen altijd later, als de eerste schok voorbij is – meestal na een paar uur, maar soms ook eerder.

Niemand die dicht in de buurt was, kon zich eigenlijk de klap van de explosie herinneren. Aan de overkant van de rivier, in Königswinter, klonk het of er een complete oorlog was uitgebroken, en de mensen hadden er verdwaasd en half-dooft rondgelopen, elkaar toegrijnzend alsof ze met z'n allen op het nippertje aan de dood waren ontsnapt. Die verdomde diplomaten, zeiden ze tegen elkaar, wat kon je ook verwachten? Laten ze het hele stelletje naar Berlijn verschepen – dan kunnen ze daar onze belastingcenten in alle rust opmaken! Maar de mensen die er vlak bij waren, hadden niets gehoord. Het enige wat ze erover konden zeggen, als ze al een woord konden uitbrengen, was dat de straat plotseling begon te hellen, of dat er een schoorsteen aan de overkant geruisloos van het dak was getild, of dat er een storm door hun huis had gewoed, die hun huid strak over hun botten had getrokken, hen tegen de grond had gesmeten, de bloemen uit de vazen had gerukt en de vazen tegen de muur had gegooid. Ze herinnerden zich wel het gerinkel van vallend glas en het geritsel van de jonge blaadjes die op het wegdek neerkwamen. En het zachte janken van mensen die te zeer geschrokken waren om te schreeuwen. Dus het was eigenlijk niet zo dat ze niets

gehoord hadden, maar dat ze te geschokt waren om iets te horen. Sommige ooggetuigen hadden het wel over de herrie van de keukenradio van de Franse ambassaderaad, die op volle sterkte het recept van de dag naar buiten slingerde. Een van de vrouwen, die zichzelf erg rationeel vond, vroeg aan de politie of het mogelijk was dat de radio door de kracht van de explosie harder was gaan spelen. Bij een explosie was natuurlijk alles mogelijk, zeiden de agenten vriendelijk, toen ze haar gehuld in een deken wegvoerden, maar in dit geval lag de verklaring toch anders. Al het glas was uit de sponningen geblazen, en niemand in het huis van de Franse ambassaderaad was meer in staat geweest de radio af te zetten. Daarom was het geluid op straat zo goed te horen geweest. Maar die uitleg drong niet helemaal tot haar door.

De pers was er natuurlijk snel bij, proberend het kordon te doorbreken, en de eerste opgewonden verslagen spraken van acht doden en dertig gewonden en legden de verantwoordelijkheid bij een vreemde, rechtse Duitse actiegroep, de Nibelungen 5, die bestond uit twee achterlijke jongens en één getikte oude man, die samen nog geen ballon hadden kunnen opblazen. Tegen een uur of twaalf hadden ze hun gegevens moeten herzien: vijf doden, waaronder één Israëli, vier ernstig gewonden en twaalf anderen in het ziekenhuis met lichtere verwondingen, en werden de Italiaanse Rode Brigades als de daders aangewezen, hoewel ook daarvoor geen enkel bewijs was. De volgende dag waren ze weer honderdtachtig graden gedraaid en gaven ze de schuld aan de Zwarte September. Weer een dag later eiste een groep die zichzelf het Lijden van Palestina noemde, de verantwoordelijkheid voor de aanslag op. Deze groep kon aannemelijk maken dat ze ook de vorige explosies op haar geweten had. Maar het Lijden van Palestina bleef hangen, ook al was het niet zozeer een naam voor de daders als wel een uitleg voor hun actie. En als zodanig werkte het, want men vond hem terug in de koppen van veel zwaarwichtige kranteartikelen.

Tot de niet-Joodse slachtoffers behoorden de Siciliaanse kok van de Italianen en hun Filippijnse chauffeur. Een van de vier gewonden was de vrouw van de Israëliische attaché Sociale Zaken, in wiens huis de bom was ontploft. Ze raakte een been kwijt. De omgekomen Israëli was hun zoonje Gabriël. Maar zoals achteraf algemeen werd aangenomen, was de aanslag niet op een van hen gericht geweest, maar op de oom van de vrouw van de attaché, die toevallig op bezoek was. Hij was een Talmoed-geleerde uit Tel Aviv, die enige bekendheid genoot om zijn militante opvattingen over de rechten van de Palestijnen op de Westoever. Die hadden ze niet, vond hij. En dat verkondigde hij ook zeer luid en zeer regelmatig, ongeacht de mening van zijn nicht, de vrouw van de attaché, die bij de links-liberalen hoorde, en wier opvoeding in de

kibboets geen goede voorbereiding was geweest op de strenge luxe van het diplomatenleven.

Als Gabriël met de schoolbus was meegegaan, zou hij de aanslag hebben overleefd, maar Gabriël voelde zich niet erg lekker, zoals zo vaak. Hij was een moeilijk, overactief kind dat altijd als een grove wanklank in de straat was beschouwd, vooral tijdens de siësta. Maar net als zijn moeder was hij erg muzikaal. Nu echter wist niemand in de straat zich, alsof dat de gewoonste zaak van de wereld was, een aardiger kind te herinneren. Een rechtse Duitse boulevardkrant, die overliep van pro-Joodse sentimenten, noemde hem de 'Engel Gabriël' – een naam die in beide geloven een betekenis heeft (hoewel de redactie van de krant dat niet wist) – en kwam een week lang met verzonnen verhalen over zijn 'heiligheid'. De kwaliteitskranten hadden dezelfde toonzetting. Christendom, verklaarde een belangrijke commentator – zonder bronvermelding Disraeli citerend – was voleindigd Jodendom of het was niets. Gabriël was dus evenzeer een Christelijke als een Joodse martelaar, en bezorgde Duitsers waren blij dat ze dit wisten. Ongevraagd werden er door de lezers duizenden marken naar de krant gestuurd, waar op de een of andere manier een bestemming voor moest worden gevonden. Er werd gesproken over een gedenkteken voor Gabriël, maar over de andere slachtoffers werd nauwelijks geschreven. Overeenkomstig de Joodse traditie werd Gabriëls trieste kleine doods-kist meteen naar Israël gestuurd om daar te worden begraven. Zijn moeder, die te ziek was om te reizen, bleef in Bonn tot haar man haar kon begeleiden en ze samen *sjiwa* konden zitten in Jeruzalem.

Op de dag van de explosie kwam er vroeg in de middag al een team van zes Israëliëse experts uit Tel Aviv. De omstreden Doctor Alexis van het Ministerie van Binnenlandse Zaken kreeg vaag de leiding van de Duitse kant van het onderzoek, en wachtte de Israëli's op het vliegveld op. Alexis was een intelligente, sluwe man, die zijn hele leven had geleden onder het feit dat hij een hoofd kleiner was dan de meeste van zijn medemensen. Als compensatie daarvoor was hij misschien ook geneigd zich hals over kop ergens in te storten: zowel in zijn werk als in zijn privé-leven riep hij gemakkelijk controversen op. Hij was deels advocaat, deels veiligheidsfunctionaris en deels politicus, zoals je die in Duitsland tegenwoordig veel vindt, met kritische liberale ideeën die bij de coalitie niet altijd goed vielen, en een ongelukkige neiging om die ook nog voor de televisie te verkondigen. Er werd vaag aangenomen dat zijn vader zich tegen het Hitler-regime had verzet, maar in deze veranderde tijden was het niet duidelijk of de zoon daar nu blij mee moest zijn. Er waren in elk geval mensen in de glazen paleizen van Bonn die hem niet betrouwbaar genoeg vonden voor zijn werk. En een recente scheiding,

waarbij aan het licht kwam dat hij een twintig jaar jongere vriendin had, had hun mening nauwelijks gunstig beïnvloed.

Als het iemand anders was geweest, zou Alexis niet zelf naar het vliegveld zijn gekomen – de pers mocht er toch niet over schrijven – maar de betrekkingen tussen Israël en de Bondsrepubliek waren op een dieptepunt en daarom boog hij voor de druk van het Ministerie en ging er naar toe. Tegen zijn wil zadelden ze hem op het laatste moment nog met een trage Silezische politiemann uit Hamburg op, een overtuigd conservatief, die zich in de jaren zeventig een reputatie had verworven op het gebied van de ‘studentencontrole’ en als een groot explosieven-expert werd beschouwd. Het tweede excuus was dat hij goed lag bij de Israëli’s, hoewel Alexis net als iedereen heel goed wist dat de man voornamelijk was bedoeld als tegenwicht tegen hemzelf. Maar nog belangrijker in het wat gespannen klimaat van dat moment was misschien dat zowel Alexis als de Sileziër *unbelastet* waren: geen van beiden was oud genoeg om ook maar enige verantwoordelijkheid te kunnen dragen voor wat de Duitsers triest hun onverwerkte verleden noemen. Wat de Joden tegenwoordig ook werd aangedaan, Alexis en zijn collega tegen wil en dank hadden dat in het verleden niet gedaan. En als extra geruststelling: Alexis senior ook niet. Met enige hulp van Alexis had de pers die punten ook benadrukt. Slechts in één commentaar werd opgemerkt dat zolang de Israëli’s doorgingen met hun willekeurige bombardementen op Palestijnse kampen en dorpen – waarbij elke keer niet één maar tientallen kinderen om het leven kwamen – ze dit soort barbaarse vergeldingsacties konden verwachten. De volgende dag drukte de krant haastig een woedende, zij het enigszins warrige, reactie van de woordvoerder van de Israëli’sche ambassade af. Sinds 1961, schreef hij, werd de staat Israël voortdurend met Arabische terreur geconfronteerd. De Israëli’s zouden geen enkele Palestijn, waar dan ook, hoeven te doden als ze gewoon met rust werden gelaten. Er was maar één reden voor Gabriëls dood: het feit dat hij een Jood was. Misschien herinnerden de Duitsers zich dat Gabriël daarin niet de enige was. Als ze de Holocaust vergeten waren, misschien wisten ze dan nog wat er tien jaar geleden bij de Olympische Spelen in München gebeurd was.

De hoofdredacteur sloot daarmee de discussie en nam een snipperdag.

Het anonieme toestel van de Israëli’sche luchtmacht landde aan de rand van het vliegveld, de douaneformaliteiten werden overgeslagen, en men ging meteen gezamenlijk aan de slag. Dag en nacht. Alexis had strenge opdracht om de Israëli’s in alles van dienst te zijn, maar dat was eigenlijk overbodig. Hij was philosemitisch, iedereen wist dat. Hij had

zijn obligate bezoek aan Tel Aviv afgestoken en zich met gebogen hoofd laten fotograferen bij het Jad Wasjem. En wat de gewichtige Sileziër betreft, die liet niet na om iedereen die het maar horen wilde eraan te herinneren dat ze toch allemaal achter dezelfde vijand aanzaten, of niet soms? De rooien, dat was duidelijk. Na drie dagen kwamen ze gezamenlijk met een goed gefundeerde lezing van wat er gebeurd was, al was het onderzoek nog niet afgesloten.

Allereerst was het bekend dat het huis van de attaché geen speciale bewaking had gehad. Dat was ook nooit afgesproken tussen de ambassade en de veiligheidsdienst in Bonn. De ambtswoning van de Israëlische ambassadeur, drie straten verderop, werd wel dag en nacht in het oog gehouden. Voor de deur stond een groene politiebuis, het hele terrein werd omgeven door een ijzeren hek en jonge wachtposten – zo jong dat ze de historische ironie van de situatie niet eens beseften – patrouilleerden met machinepistolen door de tuin. De ambassadeur kon verder beschikken over een kogelvrije auto en een motor-escorte van de politie. Hij was immers niet alleen een Jood, maar ook ambassadeur, en dat legde een dubbele verplichting op de Duitse autoriteiten. Een gewone attaché Sociale Zaken was echter heel iets anders; je moest het niet overdrijven. Zijn huis viel onder de mobiele patrouille, al werd het als Israëliisch pand wel degelijk speciaal in de gaten gehouden, zoals bleek uit de politiedossiers. Als extra voorzorgsmaatregel stonden de adressen van de Israëlische vertegenwoordigers niet in de officiële diplomatieke lijsten vermeld, om impulsieve acties te voorkomen in tijden dat Israël niet erg populair was. Politiek gezien.

Op die maandagmorgen deed de attaché even na achten zijn garage open en inspecteerde zoals gewoonlijk de wioldoppen van zijn auto en de onderkant van het chassis met behulp van een spiegel op een bezemsteel, die hem daarvoor speciaal ter beschikking was gesteld. De oom van zijn vrouw, die met hem mee zou rijden, bevestigde dit. Voordat hij startte, keek hij ook nog even onder de voorbank. Sinds het begin van de bomaanslagen waren alle Israëlische functionarissen in het buitenland verplicht zo'n controle uit te voeren. Net als de anderen wist hij dat een gewone wioldop in veertig seconden met explosieven kon worden volgestopt, en dat het nog minder tijd kostte om een kleefbom onder de benzinetank te bevestigen. Net als de anderen wist hij – daar was sinds hij, op latere leeftijd, bij de diplomatieke dienst gekomen was op gehamerd – dat heel wat mensen hem graag uit de weg zouden willen ruimen. Hij las de kranten en de telegrammen. Toen hij zich ervan had overtuigd dat er niet met de auto was geknoeid, zei hij zijn vrouw goedendag en reed naar zijn werk.

Ten tweede was Elke, de au-pair hulp van de familie, een keurig Zweeds meisje, een dag eerder met haar al even keurige vriend Wolf voor een week vakantie naar het Westerwald vertrokken. Wolf, met verlof uit de Bundeswehr, had Elke op zondagmiddag in zijn Volkswagen-cabriolet opgehaald, en iedereen die toevallig langs was gekomen of het huis in het oog had gehouden, had haar door de voordeur naar buiten kunnen zien komen in haar vakantiekleren. Ze had de kleine Gabriël vaarwel gekust en was vertrokken met een vrolijke armzwaai naar de attaché, die haar vanuit de deuropening had nagewoven. Zijn vrouw, die het altijd druk had met haar moestuin, was in de achtertuin doorgestaan met schoffelen. Elke was al ruim een jaar bij hen en, had de attaché verklaard, ze was een dierbaar lid van het huishouden.

Die twee factoren – de afwezigheid van het dierbare au-pair meisje en het ontbreken van een speciale politiebewaking – hadden de aanslag mogelijk gemaakt. Dat hij slaagde was helaas te danken geweest aan het vriendelijke karakter van de attaché zelf.

's Zondagsavonds om zes uur, twee uur na Elkes vertrek, zat de attaché net in een moeilijk religieus gesprek met zijn gast gewikkeld en stond zijn vrouw droevig peinzend de Duitse aarde te bewerken, toen er werd gebeld. Eén keer. Zoals altijd keek de attaché eerst even door het kijkgaatje voordat hij de voordeur opende. En zoals altijd hield hij ook zijn dienstrevolver gereed terwijl hij naar buiten keek, hoewel hij volgens plaatselijk voorschrift eigenlijk geen vuurwapen mocht hebben. Maar alles wat hij in het bolle lensje zag, was een blond meisje van een jaar of éénentwintig, tenger en een beetje aandoenlijk, dat op de stoep stond naast een haveloze grijze koffer met labels van *Scandinavian Airlines System*. Een taxi – of was het een particuliere auto? – stond aan de overkant van de straat op haar te wachten, en hij hoorde de motor lopen. Duidelijk. Hij dacht zelfs dat hij het getik van een gebrekkige ontsteking had gehoord, maar dat was pas later, toen hij zich aan elke strohalm vastklampte. Het was echt een heel leuk meisje, zoals hij haar beschreef, tegelijk kwetsbaar en sportief, en met zomersproetjes – *Sommersprossen* – om haar neus. In plaats van het gebruikelijke saai uniform van spijkerbroek met blouse, droeg ze een zedige, hooggesloten blauwe jurk en een sjaaltje, wit of crèmekleurig, om haar hoofd, waardoor haar goudblonde haar goed uitkwam en dat – zoals hij bij het eerste, pijnlijke verhoor grif bekende – op hem een aardige, keurige indruk maakte. Hij legde zijn revolver dus weer terug in de bovenste la van het gangkastje, haalde de ketting van de deur en lachte haar vriendelijk toe, omdat ze zo charmant was en hijzelf zo lang en verlegen.

Dat alles zei hij bij het eerste verhoor. De talmoeidische oom had niets gezien of gehoord. Als getuige was hij dus waardeloos. Op het moment dat hij alleen werd gelaten en de deur dichtging, had hij zich blijkbaar meteen verdiept in een commentaar op de Misjna, omdat hem altijd op het hart was gedrukt zijn tijd nuttig te besteden.

Het meisje sprak Engels met een accent. Een Noordeuropees accent, niet Frans of Italiaans. Ze lieten hem een aantal voorbeelden horen, maar veel verder kwamen ze niet. Ze vroeg eerst of Elke thuis was en noemde haar geen Elke, maar Ucki, een koosnaam die alleen door goede vrienden gebruikt werd. De attaché zei haar dat Elke twee uur geleden op vakantie was gegaan. Heel jammer, maar kon hij haar soms helpen? Het meisje leek teleurgesteld en zei dat ze een andere keer wel terug zou komen. Ze was juist uit Zweden aangekomen, vertelde ze, en ze had Elkes moeder beloofd om deze koffer met kleren en platen voor haar mee te nemen. Vooral die platen vormden een overtuigend detail, want Elke was dol op popmuziek. De attaché had er toen op aangedrongen dat ze even binnenkwam en had in zijn onschuld zelfs de koffer opgepakt en hem de gang in gedragen, iets wat hij zich zijn hele leven niet meer zou vergeven. Ja, natuurlijk had hij de instructies gelezen om nooit pakjes van onbekenden aan te nemen en beseftte hij dat koffers gevaarlijk konden zijn. Maar dit was Katrin, een aardige vriendin van Elke, uit dezelfde stad in Zweden, die diezelfde dag een koffer van Elkes moeder had meegekregen! De koffer was wat zwaarder dan hij had verwacht, maar dat zou wel aan de platen liggen. Toen hij bezorgd vroeg of ze nu zelf nog bagage had mogen meenemen, vertelde Katrin dat Elkes moeder haar naar het vliegveld van Stockholm had gereden om voor het overgewicht bij te betalen. Het was een koffer met stijve zijkanten, voelde hij, die kennelijk tot aan de rand toe was volgestouwd. Nee, toen hij hem oppakte had er niets in bewogen, dat wist hij zeker. Er was nog een klein stukje van het bruine label teruggevonden.

Hij vroeg of het meisje koffie wilde, maar dat sloeg ze af, omdat ze haar chauffeur niet moest laten wachten, zei ze. *Chauffeur*, geen 'taxi'. Dat punt werd door het onderzoekteam helemaal uitgekauwd. Hij vroeg haar wat ze in Duitsland deed en ze zei dat ze theologie wilde gaan studeren aan de universiteit van Bonn. Geestdriftig zocht hij naar een notitieblok en vroeg haar om haar naam en adres achter te laten, maar ze gaf het hem weer terug en zei glimlachend: 'Zeg maar dat het Katrin was, dan weet ze het wel.' Zolang ze nog geen eigen kamer had gevonden, vertelde ze, logeerde ze in een Luthers meisjestehuis. (Er bestond echt zo'n tehuis in Bonn – alweer een bewijs van een nauwgezette voorbereiding.) Als Elke terug was van vakantie, kwam ze nog weleens langs, zei ze. Misschien konden ze dan samen haar verjaardag vieren.

Dat zou ze echt leuk vinden. De attaché opperde dat ze misschien een feest zouden kunnen geven voor Elke en haar vrienden – bijvoorbeeld een kaasfondue, die hij zelf kon klaarmaken. Want mijn vrouw – legde hij later nog aandoenlijk vaak uit – komt uit een kibboets en heeft geen geduld voor de fijne keuken. Op straat begon de auto, of de taxi, nu te toeteren. Een C, gemiddelde toonhoogte, een paar korte signalen, drie of zo. Ze gaven elkaar een hand; en zij gaf hem de sleutel. Op dat ogenblik zag de attaché pas dat het meisje een paar wit katoenen handschoenen droeg. Maar zo'n meisje was het nu eenmaal, en het was ook wel een zweterige dag om met zware koffers te zeulen. Ze had dus niets op de blocnote geschreven en nergens vingerafdrukken achtergelaten. Het hele gesprek had, schatte de arme man later, hooguit vijf minuten geduurd. Niet langer, vanwege die auto. De attaché had haar nagekeken toen ze het tuinpad afliep – een aardige manier van lopen: sexy, maar niet provocerend – en had de deur toen weer gesloten en gewetensvol vergrendeld. Daarna had hij de koffer naar Elkes kamer, die op de begane grond was, gebracht en hem plat op het voeteneinde van haar bed gelegd, omdat hij trouwhartig dacht dat de platen en kleren zo het minst in de verdrukking zouden komen. De sleutel legde hij er bovenop. Zijn vrouw, die de harde grond van de tuin fanatiek met een schoffel stond te bewerken, had niets gehoord, en toen ze weer binnenkwam was haar man vergeten om het tegen haar te zeggen.

Dat was een klein, maar heel menselijk leugentje.

Vergeten? vroegen de Israëli's ongelovig. Hoe kon je zo'n hele toestand over Elke en haar vriendin uit Zweden nu *vergeten*? En die koffer op haar bed, dan?

De attaché raakte weer overstuurd toen hij het toegaf. Nee, hij was het niet ècht vergeten.

Wat dan? vroegen ze.

Het was meer, leek het, dat hij had besloten, voor zichzelf, helemaal alleen – dat, nou ja, dat het sociale leven zijn vrouw eigenlijk niet meer zo interesseerde, begrijpt u? Ze wilde alleen nog maar terug naar haar kibboets om weer normaal met mensen te kunnen omgaan, zonder die diplomatieke franje. En aan de andere kant, ziet u, dat meisje was zo mooi – misschien was het maar verstandiger om haar voor zichzelf te houden. En die koffer . . . Zijn vrouw kwam toch nooit in Elkes kamer. Elke hield hem zelf schoon.

En die Talmoed-geleerde, de oom van uw vrouw?

Daar had de attaché ook niets tegen gezegd. Wat door beide partijen werd bevestigd.

Ze noteerden het zonder commentaar: hij wilde haar *voor zichzelf houden*.

Hier liep het spoor verder dood, als van een spooktrein die opeens van de rails was verdwenen. Het meisje Elke werd, met behulp van haar ridderlijke Wolf, meteen naar Bonn teruggehaald en bleek geen Katrin te kennen. Er werd een onderzoek naar Elkes sociale contacten ingesteld, maar dat zou wel enige tijd vergen. Haar moeder had haar geen koffer gestuurd, dat zou zelfs nooit bij haar zijn opgekomen – ze keurde haar dochters voorkeur voor populaire muziek af, zei ze tegen de Zweedse politie, en zou haar daarin zeker niet aanmoedigen. Wolf keerde wat somber naar zijn onderdeel terug, waar hij werd onderworpen aan een vermoeiend maar niet erg gericht verhoor door de militaire veiligheidsdienst. Er meldde zich geen chauffeur – van een particuliere auto of een taxi – hoewel er door heel Duitsland oproepen werden gedaan door de politie en de pers, en hem – bij verspek – zelfs grote bedragen werden geboden voor zijn verhaal. Er was geen meisje uit Zweden – of waar dan ook vandaan – te vinden dat aan de beschrijving beantwoordde, in de passagierslijsten, computers en archieven van enig Duits vliegveld, laat staan Keulen. De attaché kreeg foto's van bekende en onbekende vrouwelijke terroristen te zien, waaronder het complete dossier van 'half-illegalen', maar hij herkende niemand, ook al was hij ziek van verdriet en wilde hij alles doen om te helpen – al was het maar om zichzelf weer nuttig te voelen. Hij kon zich niet herinneren wat voor schoenen het meisje had gedragen, of ze lippenstift, parfum of mascara had gebruikt of dat ze haar haar misschien had gebleekt of een pruik had opgehad. Hij vond dat ook duidelijk te veel gevraagd, hij was een econoom, en verder een onhandige, goedgehartige huisvader die zich behalve voor zijn gezin en voor Israël alleen voor Brahms interesseerde. Wat wist hij nou van gebleekt haar?

Ja, hij herinnerde zich wel dat ze mooie benen had gehad, en een erg blanke hals. Ze had lange mouwen gedragen, anders waren haar armen hem wel opgevallen. Ja, en ook een petticoat of zoiets, anders had hij haar figuur wel beter kunnen zien in het tegenlicht van buiten. Een beha? Misschien niet: ze had kleine borsten, dus dat was niet nodig geweest. Er werden mannequins voor hem aangekleed, en hij kreeg zo'n honderd verschillende blauwe jurken te zien, uit allerlei Duitse warenhuizen. Maar hij wist echt niet meer of de kraag en de manchetten van de jurk nu een andere kleur hadden gehad; al zijn verdriet kon daar niets aan veranderen. Hoe meer ze hem vroegen, hoe meer hij vergat. De gebruikelijke toevallige getuigen bevestigden delen van zijn verhaal, maar konden er weinig aan toevoegen. De politiepatrouilles hadden niets gezien, en dat was waarschijnlijk ook de bedoeling geweest. Over het merk van de koffer viel ook weinig te zeggen. De auto of taxi was een grijze Opel of Ford geweest, niet erg schoon, niet oud en niet nieuw, met

een nummerbord uit Bonn – nee, uit Siegburg. Ja, met een taxibordje op het dak. Nee, het was een open dak geweest, en iemand had muziek uit de auto gehoord – maar wist niet welk programma. Ja, met een antenne. Nee, zonder antenne. De chauffeur was een blanke, maar het had ook een Turk kunnen zijn. De Turken hadden het gedaan. Hij was gladgeschoren geweest, had een snor, donker haar. Nee, blond. Een tengere gestalte – het had ook een vermomde vrouw kunnen zijn. Iemand was er zeker van dat er een kleine schoorsteenveger voor de achterraut had gebungeld. Of was het een sticker geweest? Ja, een sticker. Iemand zei dat de chauffeur een windjack had gedragen. Of dat kon ook een trui zijn geweest.

Toen ze op dit dode punt waren aangeland, leek het of het Israëliëse team als één man in een soort coma raakte. Ze werden opeens heel traag, kwamen laat op het werk, vertrokken weer vroeg en brachten veel tijd op hun ambassade door, waar ze blijkbaar nieuwe instructies ontvingen. De dagen verstreken en Alexis concludeerde dat ze ergens op wachtten. Ze doodden de tijd, maar in gespannen afwachting. Alexis zag dat soort dingen altijd veel eerder dan zijn collega's. Als het aankwam op het doorgronden van Joden, vond hij zichzelf boven iedereen uitsteken. Op de derde dag werd het team ten slotte aangevuld met een oudere man met een breed gezicht, die zichzelf Schulmann noemde, en met een magere, jonge assistent. Alexis vergeleek ze met een Joodse Caesar en zijn Cassius.

Door de komst van Schulmann en zijn assistent kon de goede Doctor Alexis heel even uitrusten van het koortsachtige tempo van het onderzoek en het vermoeiende gezelschap van de Silezische politiemann, die zich steeds meer als zijn opvolger ging gedragen, in plaats van als zijn ondergeschikte. Het eerste wat hem aan Schulmann opviel was dat hij het Israëliëse team onmiddellijk tot nog meer activiteit aanzette. Tot op dat moment had het geleken of er iets aan het team ontbroken had. De zes mannen waren beleefd geweest, hadden geen alcohol gedronken, geduldig hun netten uitgezet en de saamhorigheid getoond van een Oosterse commando-eenheid. Hun zelfbeheersing was voor mensen met een ander karakter angstaanjagend, en toen de gewichtige Sileziër tijdens een snelle lunch in de kantine een paar grappen over koosjer eten maakte en iets neerbuigends over hun mooie vaderland zei – waarbij hij zich tussen neus en lippen een zeer beledigende opmerking over de kwaliteit van de Israëliëse wijn veroorloofde – reageerden ze op dat compliment met een hoffelijkheid waarvan Alexis wist dat die hun grote moeite kostte. Zelfs toen hij ook nog over de opleving van de Joodse *Kultur* in Duitsland begon, en over de slimme manier waarop de nieuwe

Joden de huizenmarkt in Frankfurt en Berlijn weer in handen hadden gekregen, zeiden ze nog steeds niets, hoewel de financiële escapades van de *stättl*-Joden die zich niet geroepen hadden gevoeld om naar Israël te emigreren, hun heimelijk net zo tegenstonden als het lompe optreden van hun gastheren. Maar met Schulmanns komst kwam daar opeens verandering in. Hij was de leider op wie ze hadden gewacht: Schulmann uit Jeruzalem, wiens aankomst pas enkele uren van tevoren door een vaag telefoontje van het Hoofdkwartier in Keulen aan Alexis was gemeld.

‘Ze sturen een extra specialist. Hij zal zelf wel contact met je opnemen.’

‘Specialist waarin?’ wilde Alexis weten, die – in tegenstelling tot de meeste Duitsers – een hekel had aan mensen met kwalificaties.

Daar kreeg hij geen antwoord op. Maar opeens was hij er – in Alexis’ ogen zeker geen specialist, maar eerder een energieke veteraan van elke strijd sinds Thermopylae, tussen de veertig en de negentig, met een breed, Slavisch gezicht, eerder Europees dan Joods, met een krachtige, vierkante borstkas, de zwalkende pas van een worstelaar en een manier van optreden die iedereen op zijn gemak stelde. En dan was er nog zijn fanatieke schildknaap, over wie niemand iets had gezegd. Eigenlijk leek hij niet zozeer op Cassius, maar meer op de stereotiepe student uit Dostojevski: uitgeteerd en strijdend tegen demonen. Als Schulmann glimlachte, zag je de rimpels in zijn gezicht, uitgesleten door water dat eeuwenlang langs dezelfde rotspaden omlaag was gekomen. Daarbij kneep hij zijn ogen tot spleetjes, als een Chinees. Een hele tijd later glimlachte zijn assistent dan ook, als de echo van een diepverborgen gedachte. Wanneer Schulmann je begroette, zwaaide hij zijn hele rechterarm naar je toe, met een soort schaarbeweging die je de lucht uit je longen zou slaan als je niet snel genoeg zijn hand zou grijpen. Maar zijn assistent hield zijn armen langs zijn zij, alsof hij ze niet alleen op straat durfde te laten. Als Schulmann praatte, vuurde hij een serie tegenstrijdige ideeën op je af, als een schot hagel, en wachtte dan welke er doel troffen en welke afketsten. Even later kwam dan de stem van zijn assistent, als de brancard om de slachtoffers af te voeren.

‘Ik ben Schulmann. Blij u te ontmoeten, Doctor Alexis,’ zei Schulmann in het Engels, met een opgewekt accent.

Alleen Schulmann.

Geen voornaam, geen rang, geen academische titel, geen afdeling, geen beroep. En de student had helemaal geen naam, in elk geval niet voor Duitsers. Op Alexis maakte Schulmann de indruk van een natuurlijke leider, iemand die hoop gaf, gezag had en de taken verdeelde. Iemand met de reputatie van een specialist, die om een eigen kamer

vroeg en die dezelfde dag ook kreeg; daar zorgde zijn assistent wel voor. En al snel klonk van achter de gesloten deur zijn indringende stem, als van een advocaat van buiten de stad, vragend naar hun vorderingen en daar commentaar op leverend. Je hoefde geen Hebreuws te kennen om de vragen te kunnen volgen: Waarom? Hoe? Wanneer? Waarom niet? Een improvisator, dacht Alexis. Een geboren stads-guerrillero. Als hij zweeg, hoorde Alexis dat ook, en vroeg hij zich af wat de man nu zat te lezen, dat zo interessant was dat hij eindelijk even zijn mond hield. Of zaten ze soms te bidden? Deden ze dat wel? Het kon natuurlijk ook zijn dat de assistent het woord had; zijn gefluister had Alexis nooit kunnen horen, want in Duits gezelschap was de stem van de jongen net zo schriel als zijn gestalte.

Maar sterker dan iets anders voelde Alexis de fanatieke haast van Schulmann. Hij was een soort menselijk ultimatum, die op zijn team de spanning overbracht waaronder hij zelf stond, en een nauwelijks te dragen, wanhopige druk op hun werk legde. We kunnen winnen, maar we kunnen ook verliezen, zei hij, in Alexis' levendige verbeelding. En we zijn te lang te laat geweest. Schulmann was hun impresario, hun manager, hun generaal – natuurlijk – maar hij was een man die zelf veel mensen boven zich had. Die indruk had Alexis althans, en hij zat er niet helemaal naast. Hij zag het aan de intense, vragende blikken waarmee Schulmanns mensen naar hem keken, niet om details van hun werk, maar om de algemene vorderingen – helpt het? – is het een stap in de richting? Hij zag het in Schulmanns gebaar wanneer hij de mouw van zijn jasje wegduwde door zijn dikke linkerarm vast te grijpen en zijn pols te draaien alsof het die van een ander was, tot hij de wijzerplaat van zijn oude stalen horloge voor zich had. Dus Schulmann heeft ook een deadline, dacht Alexis: ook onder hem is een tijdbom aan het tikken; de assistent heeft hem in zijn tas.

De wisselwerking tussen de twee mannen fascineerde Alexis – een welkome afleiding van de spanning van zijn werk. Als Schulmann een wandeling door de Drosselstrasse maakte en in de ruïne van het gebombardeerde huis bleef staan, met brede argumenterende armgebaren, telkens op zijn horloge kijkend, zo verontwaardigd alsof het zijn eigen huis was geweest, stond de assistent steeds op de achtergrond, als zijn geweten. Met zijn benige handen stijf tegen zijn lichaam gedrukt, de indruk makend dat hij zijn meester in toom hield met zijn gefluisterde theorieën. Toen Schulmann de attaché Sociale Zaken bij zich riep voor een laatste onderhoud, en Alexis door de tussenmuur heen kon horen hoe het gesprek eerst in een geschreeuw ontaardde en toen overging in een gefluisterde bekentenis, was het de assistent die de gebroken man de kamer uitleidde en persoonlijk naar zijn ambassade terugbracht. Daar-

mee zag Alexis een vermoeden bevestigd dat hij al vanaf het begin had gekoesterd, maar op last van Keulen vóór zich had moeten houden.

Alles wees er echter op. De fanatieke, in zichzelf gekeerde echtgenote, die alleen maar van haar heilige aarde droomde; de schuldige houding van de attaché; de overvriendelijke manier waarop hij het meisje Katrin had ontvangen – alsof hij zich in Elkes afwezigheid als haar broer opwierp; zijn vreemde bekentenis dat hijzelf wel in Elkes kamer kwam, maar zijn vrouw nooit. Voor Alexis, die zelf ook weleens in zulke situaties had verkeerd, en nu ook weer verkeerde – door schuldgevoelens verscheurde zenuwen die op elk briesje seksualiteit reageerden – was het duidelijk genoeg, en het deed hem heimelijk plezier dat Schulmann er ook achter was gekomen. Keulen was er al woedend om geworden, maar Bonn was bijna hysterisch. De attaché was een publieke held: een diepbedroefde vader en de echtgenoot van een afschuwelijk verminkte vrouw. Hij was het slachtoffer van een antisemitische gruweldaad op Duitse bodem. Een diplomatiek vertegenwoordiger in Bonn, en als zodanig de meest respectabele Jood die je je kon indenken. En zouden dan juist de Duitsers die man van overspel moeten betichten? vroegen ze hem. Diezelfde avond reisde de gebroken attaché zijn kind achterna naar Israël, en het televisiejournaal toonde zijn brede rug, toen hij moeizaam de vliegtuigtrap beklom, met ijsig respect nagestaard door de alom aanwezige Alexis, die zijn hoed in zijn hand hield.

Enkele activiteiten van Schulmann kwamen Alexis pas ter ore toen het Israëliëse team alweer naar huis was gevlogen. Zo ontdekte hij – bijna bij toeval, maar net niet helemaal – dat Schulmann en zijn student op eigen houtje het meisje Elke nog eens hadden opgezocht en haar er op het laatste ogenblik toe hadden bewogen haar vertrek naar Zweden uit te stellen, zodat ze geheel vrijwillig – en voor een flink bedrag – met hen had kunnen praten. Ze hadden op een hotelkamer een hele middag met haar gesproken en haar, ondanks hun gebrek aan hoffelijkheid op andere gebieden, zelfs met een taxi naar het vliegveld gebracht. En dat alles, vermoedde Alexis, om erachter te komen wie haar *echte* vrienden waren, en waar ze zich amuseerde als haar officiële vriendje weer bij zijn onderdeel zat; waar ze de marihuana en amfetamines kocht die ze in haar verwoeste kamer hadden gevonden, of – wat waarschijnlijker was – van wie ze die gekregen had; en in wiens armen ze over zichzelf en haar werkgever had liggen praten, als ze stoned was. Alexis baseerde zijn vermoedens op een vertrouwelijk rapport dat hij inmiddels van zijn eigen mensen over Elke had gekregen. De vragen die hij Schulmann toeschreef, had hij zelf ook graag willen stellen, als Bonn hem niet had genuilkorfd en zich met hand en tand daartegen had verzet. Ze wilden geen schandaal, zeiden ze. Het moest eerst maar betijen. En Alexis, die

inmiddels voor zijn eigen carrière vocht, begreep de hint en hield zijn mond, want de papieren van de Sileziër kwamen steeds beter te liggen, ten koste van zijn eigen positie. Maar hij kon de antwoorden die Schulmann in zijn koortsachtige, meedogenloze haast, telkens op zijn horloge kijkend, aan Elke had ontlokt, wel raden: een viriele Arabische student of jongere attaché uit het diplomatieke randgebieden – of een Cubaan, wellicht? – met genoeg geld en kleine pakjes stuff, die graag naar haar geluisterd had. Veel later, toen het er niet meer toe deed, hoorde hij – via de Zweedse geheime dienst, die ook belangstelling voor Elkes liefdesleven had gekregen – dat Schulmann en zijn assistent na middernacht, toen anderen sliepen, zelfs met foto's van mogelijke kandidaten waren gekomen, en dat ze er een had herkend: een man die had beweerd dat hij van Cyprus kwam en die ze alleen had gekend bij zijn voornaam, Marius, op z'n Frans uitgesproken. En dat ze een informele verklaring daarover getekend had – 'Ja, dit is de Marius met wie ik naar bed ben geweest' – die ze gezegd hadden nodig te hebben voor Jeruzalem. Waarom eigenlijk? vroeg Alexis zich af. Om Schulmanns deadline te verleggen? Als een zekerheidstelling, om hun krediet bij de thuisbasis te vergroten? Alexis begreep dat soort dingen. En hoe meer hij erover nadacht, hoe groter zijn gevoel van affiniteit met Schulmann werd, zijn kameraadschappelijk begrip. Jij en ik zijn hetzelfde, hoorde hij zichzelf steeds denken. We strijden, we voelen, we zien.

Alexis merkte dit alles zeer scherp, met een groot gevoel van zelfveroordeling.

De verplichte slotconferentie vond plaats in de collegezaal, waar de Sileziër behalve driehonderd lege stoelen ook de twee afvaardigingen, de Duitse en de Israëliische, mocht toespreken, die in twee groepjes bijeen zaten, als de wederzijdse familie bij een bruiloft, elk aan een kant van het gangpad. Het Duitse team was uitgebreid met functionarissen van Binnenlandse Zaken en nog wat stembusvoer uit de Bondsdag. De Israëli's hadden hun militaire attaché van de ambassade meegenomen, maar enkelen van hun mensen, onder wie Schulmanns uitgeteerde assistent, waren alweer naar Tel Aviv vertrokken. Ze verzamelden zich om elf uur 's ochtends en troffen in de zaal een grote tafel met een wit kleed aan, waarop de veelzeggende fragmenten van de explosie lagen uitgesteld als archeologische vondsten na een tijdrovende opgraving, allemaal voorzien van een keurig getypt kaartje. Op een prikbord aan de muur ernaast konden ze de gebruikelijke gruwelfoto's bekijken – in kleur, om ze realistischer te maken. Bij de deur deelde een knap meisje, met een veel te aardige glimlach, plastic mappen met gegevens uit. Het zou Alexis niet hebben verbaasd als ze snoep of ijs had verkocht. De

Duitse groep zat te praten en alles in de zaal te bekijken, inclusief de Israëli's, die van hun kant de dodelijke stilte betrachtten van mannen voor wie elke verspilde minuut een marteling was. Alleen Alexis – daar was hij zeker van – bespeurde en deelde hun heimelijke gekweldheid, waaruit die dan ook mocht voortkomen.

Wij Duitsers zijn gewoon te veel, constateerde hij. Wij zijn de overlevenden. Tot een uur vóór de conferentie had hij nog gedacht dat hij de zaak zelf zou leiden. Hij had heimelijk al een vrij laconieke toespraak voorbereid, gevolgd door een kort, Engels 'Thank you, gentlemen', en verder niets. Maar het mocht niet zo wezen. De hoge heren hadden anders beslist: zij gaven in alle opzichten de voorkeur aan de Sileziër. Alexis had afgedaan. Daarom bleef hij demonstratief achterin hangen, met zijn armen over elkaar, alsof het hem maar matig interesseerde, terwijl hij razend was en zich geheel in de Joden inleefde. Toen iedereen behalve Alexis was gaan zitten, kwam de Sileziër binnen. Hij had die typische manier van lopen, vanuit de heupen, waarvan Alexis had gemerkt dat sommige Duitsers daar last van kregen als ze een podium beklommen. Hij werd gevolgd door een angstige jongeman in een witte jas, met een duplicaat van de inmiddels beroemde haveloze grijze koffer, compleet met labels van de Scandinavian Airlines System, dat hij op het podium zette alsof het een offerande was. Alexis keek rond, op zoek naar zijn held Schulmann, en ontdekte hem ergens achterin, helemaal alleen in een stoel naast het gangpad. Zijn stropdas had hij thuisgelaten en hij droeg een gemakkelijke broek, die door zijn niet geringe buik iets te hoog boven zijn ouderwetse schoenen bleef hangen. Zijn stalen horloge glom aan zijn bruine pols; zijn witte overhemd tegen zijn verweerde huid deed hem er goedmoedig uitzien, als iemand die op het punt stond met vakantie te gaan. Als je even wacht ga ik met je mee, dacht Alexis spijtig, bij de herinnering aan zijn pijnlijke gesprek met zijn superieuren.

De Sileziër had al het woord genomen. In het Engels, 'ter wille van onze Israëli'sche vrienden'; maar ook, vermoedde Alexis, ter wille van sommige van zijn aanhangers, die naar het optreden van hun held waren komen kijken. Hij had de verplichte anti-terreurkursus in Washington gevolgd, en sprak daardoor het mismaakte Engels van een astronaut. Als inleiding merkte de Sileziër op dat de aanslag het werk van 'radicale linkse elementen' was geweest, en toen hij ook nog even de 'socialistische toegeeflijkheid jegens de moderne jeugd' aanstipte, klonk er enig instemmend geschuifel uit de rijen der parlementariërs. Onze dierbare Führer zelf zou het niet beter gezegd kunnen hebben, dacht Alexis, maar hij wist zijn uiterlijke kalmte te bewaren. Door bouwkundige oorzaken had de explosie zich voornamelijk verticaal voltrokken,

zei de Sileziër, zich richtend tot een tekening die zijn assistent achter hem had uitgerold, en had het middengedeelte van het huis doorkliefd en de bovenverdieping en de kinderslaapkamer met zich meegenomen. Kortom, het was een flinke klap geweest, dacht Alexis nijdig. Waarom zei die man dat niet gewoon en hield hij verder zijn mond? Maar de Sileziër was niet geneigd zijn mond te houden. De schattingen hielden het gewicht van de bom op vijf kilo. De moeder had de explosie overleefd omdat ze in de keuken was geweest. Die keuken bevond zich in een *Anbau*. De Duitsers onder het gehoor werden even in verlegenheid gebracht door dat onverwachte Duitse woord.

'*Was ist Anbau?*' mompelde de Sileziër korzelig tegen zijn assistent, waarop iedereen overeind schoot om naar een Engelse vertaling te zoeken.

'*Annexe,*' riep Alexis voordat iemand kon antwoorden, en zorgde daarmee voor onderdrukt gelach van degenen die van de situatie op de hoogte waren, en minder onderdrukte irritatie van de supportersclub van de Sileziër.

'*Annexe,*' herhaalde de Sileziër in zijn beste Engels en, de onwelkome bron negerend, ploeterde hij verder.

In mijn volgende leven zal ik een Jood, een Spanjaard of een Eskimo zijn – of gewoon een overtuigd anarchist zoals iedereen, besloot Alexis. Maar een Duitser zal ik nooit meer zijn; dat doe je één keer, als boetedoening, maar daar moet het bij blijven. Alleen een Duitser kan van een vermoord Joods kind een inaugurele rede maken.

De Sileziër had het nu over de koffer. Een lelijk, goedkoop ding, dat wel gebruikt werd door gastarbeiders en Turken. En socialisten, had hij daaraan kunnen toevoegen. Wie het interesseerde, kon er over lezen in de map, of de overgebleven fragmenten van het stalen frame op de tafel bestuderen. Of concluderen, zoals Alexis allang had gedaan, dat zowel de bom als de koffer een dood spoor vormden. Maar niemand kon ontsnappen aan de Sileziër, want het was *zijn* dag, en dit was zijn overwinningrede boven het lijk van zijn verslagen tegenstander, de vrijdenker Alexis.

Van de koffer zelf ging hij over op de inhoud ervan. De bom werd op twee manieren op zijn plaats gehouden, zei hij: met oude kranten (volgens de tests waren dat bladen van de in Bonn verschijnende edities van de Springer-pers van het afgelopen half jaar geweest, wat Alexis heel passend vond) en met stukken van een deken uit een legerdump, van het soort dat nu getoond werd door zijn assistent, meneer Dinges van het Staatslaboratorium. Terwijl de schuwe assistent een grote grijze deken omhoog hield, somde de Sileziër trots zijn andere schitterende aanwijzingen op. Alexis luisterde vermoeid naar het bekende rijtje: het

omgekrulde eind van een slaghoedje . . . minuscule, niet-ontplofte deeltjes van de bom, een gewone Russische kneedbom, die door de Amerikanen C4, de Engelsen PE en de Israëli's weer anders werd genoemd . . . het opwindmechaniek van een goedkoop horloge . . . en de verkoolde maar nog herkenbare veer van een gewone wasknijper. Kortom, dacht Alexis, een klassieke bom, zo uit het boekje. Geen compromitterende materialen, geen pogingen om het mooier te maken, geen franje, alleen een eenvoudige booby-trap aan de binnenkant van het kofferdeksel. Maar als je zag wat die jongens tegenwoordig in elkaar draaiden, dacht Alexis, kreeg je bijna heimwee naar die ouderwetse terroristen uit de jaren zeventig.

Dat vond de Sileziër kennelijk ook, maar hij maakte er een akelig grapje over. 'Wij noemen dit de bikini-bom!' verklaarde hij trots. 'Het absolute minimum. Geen franje!'

'En geen arrestaties!' riep Alexis roekeloos en werd beloond met een waarderend, merkwaardig wetend lachje van Schulmann.

Terwijl hij zijn assistent bruusk opzijschoof, stak de Sileziër een arm in de koffer en haalde er met een zwierig gebaar een houten plankje uit waarop een imitatie-bom was bevestigd, een soort speelgoed-racebaan van dun geplastificeerd draad dat eindigde in tien staafjes grijs kneedmateriaal. De leken onder het gehoor dromden om de tafel heen om alles van dichtbij te kunnen bekijken, en tot zijn verbazing zag Alexis dat ook Schulmann, met zijn handen in zijn zakken, van zijn stoel opstond en naar de tafel slenterde. Maar waarom? vroeg Alexis hem bij zichzelf. Waarom slenter je nu ineens, terwijl je gisteren nauwelijks tijd had om op je versleten horloge te kijken. Alexis liet zijn ongeïnteresseerde houding varen en liep snel achter hem aan. Zo maak je een bom, verklaarde de Sileziër, als je op een ouderwetse manier een stel Joden wilt opblazen. Je neemt een goedkoop horloge; dat steel je niet, maar je koopt het op het drukste uur van de dag in een groot warenhuis, samen met nog een paar andere dingen om het geheugen van het winkelpersoneel in de war te brengen. Je haalt de kleine wijzer eraf, boort een gat in het glas, steekt een punaise in het gaatje, maakt de elektrische bedrading aan de kop van de punaise vast. En dan de batterij. Stel nu de grote wijzer zo dichtbij – of zo ver van – de punaise als je wilt. Zorg echter dat die afstand niet te groot is, om te voorkomen dat de bom voortijdig wordt ontdekt en onschadelijk gemaakt. Dan wind je het horloge op. Controleer of de grote wijzer nog werkt. Ja? Doe dan een schietgebedje tot je schepper, wie dat ook is, en steek het slaghoedje in het kneedmateriaal. Als de grote wijzer de punaise raakt en die aanraking het elektrische circuit sluit, en als de Heer het goed met je voor heeft, gaat de bom af.

Om dit wonder te demonstreren verving de Sileziër het onschadelijke slaghoedje en de tien staafjes imitatiekneedmateriaal door een klein lampje uit een zaklantaarn.

‘Ik zal u laten zien hoe het werkt!’ riep hij.

Niemand twijfelde eraan dat het werkte – de meeste aanwezigen konden het systeem wel dromen – maar toch had Alexis even het gevoel dat er onwillekeurig een huivering door de omstanders ging toen het lampje vrolijk oplichtte. Alleen Schulmann reageerde niet. Misschien heeft hij al te veel gezien, dacht Alexis, en kan hij geen medelijden meer opbrengen. Want Schulmann negeerde het lampje totaal. Hij bleef over de schakeling gebogen staan, met een brede grijns en de kritische aandacht van de ware kenner.

Een van de parlementariërs, die wilde laten zien hoe slim hij was, vroeg waarom de bom niet op tijd was ontploft. ‘Die bom is daar veertien uur in huis geweest,’ protesteerde hij in temerig Engels. ‘Een grote wijzer kan hooguit één uur afleggen; en een kleine wijzer twaalf uur. Hoe kan het dan veertien uur hebben geduurd?’

Voor elke vraag had de Sileziër een uitgebreid antwoord klaar. Dat kwam nu ook, terwijl Schulmann, nog steeds met die toegeeflijke grijns, voorzichtig met zijn dikke vingers de randen van de imitatie-bom betastte, alsof hij iets tussen de kranten eronder had laten vallen. Misschien was het horloge blijven stilstaan, zei de Sileziër. Misschien was door de schokken van de autorit naar de Drosselstrasse, het mechanisme in de war geraakt. Misschien had de attaché toen hij de koffer op Elkes bed legde, het circuit verstoord. Misschien had het horloge, dat immers maar goedkoop was, een tijdje stilgestaan en was toen weer gaan lopen. Ja, zo kan ik er nog een paar verzinnen, dacht Alexis, die zijn ergernis niet kon bedwingen.

Maar Schulmann kwam met een andere, betere suggestie. ‘Of misschien heeft die terrorist niet genoeg verf van de wijzer geschraapt,’ opperde hij, wat verstrooid, terwijl hij zijn aandacht nu op de scharnieren van de koffer richtte. Hij haalde een oud leger-zakmes te voorschijn, klapte er een soort stompe priem uit en begon daarmee achter de kop van de scharnierpen te peuten, om er zeker van te zijn dat die gemakkelijk te verwijderen was geweest. ‘Uw laboranten hebben *alle* verf er afgeschraapt. Maar misschien ging onze terrorist niet zo wetenschappelijk te werk als de mensen van uw laboratorium,’ zei hij, terwijl hij het mes met een luide klik weer dichtklapte. ‘Of minder handig – of minder netjes.’

Maar het was toch een meisje, protesteerde Alexis in stilte. Waarom heeft Schulmann het opeens over *hij*, terwijl er steeds sprake was van een knap meisje in een blauwe jurk? Zich ogenschijnlijk niet bewust van

het feit dat hij door zijn opmerkingen – tijdelijk althans – alle aandacht had getrokken, zodat niemand meer op de Sileziër lette, begon Schulmann nu de zelfgemaakte booby-trap in het kofferdeksel te onderzoeken. Voorzichtig gaf hij een ruk aan het stuk draad dat in de voering was genaaid en verbonden was met een blokje in de bek van de wasknijper.

‘Heeft u iets interessants ontdekt, Herr Schulmann?’ vroeg de Sileziër, met engelachtige zelfbeheersing. ‘Een *aanwijzing*, misschien? Dan horen we dat graag van u.’

Schulmann nam dat gulle aanbod in overweging.

‘Te weinig draad,’ verklaarde hij toen, terwijl hij terugliep naar de tafel en daar wat tussen de lugubere resten rommelde. ‘Hier liggen de overblijfselen van een stuk draad van maar liefst zevenenzeventig centimeter.’ Hij zwaaide met een verkoolde draad, die was opgerold als een eindje wol, met een lus in het midden eromheen om het bij elkaar te houden. ‘Voor uw reconstructie heeft u hooguit vijfentwintig centimeter gebruikt. Waarom ontbreekt er bij uw reconstructie een halve meter draad?’

Er viel even een verbaasde stilte, voordat de Sileziër een luide minzame lach liet horen.

‘Maar Herr Schulmann – dat was een *overtollig* stuk,’ legde hij uit, alsof hij het tegen een kind had. ‘Voor het circuit. Dat was gewoon elektriciteitsdraad. Toen de terrorist zijn bom had gemaakt, was er blijkbaar een stuk draad over, dat hij – of zij – toen in de koffer heeft gegoooid. Om het netjes af te werken. Dat is heel gewoon. Het was *over*,’ herhaalde hij. ‘*Übrig*. Dat heeft geen technische betekenis. *Sag ihm doch übrig!*’

‘Overgebleven,’ vertaalde iemand onnodig. ‘Het heeft geen betekenis, meneer Schulmann. Het was *overgebleven*.’

Het moment was weer voorbij, de bres was gedicht. En toen Alexis Schulmann weer in het oog kreeg, stond hij onopvallend bij de deur, klaar om te vertrekken, met zijn brede hoofd enigszins – maar niet helemaal – in Alexis’ richting gedraaid, zijn linkerarm geheven, maar meer alsof hij zijn maag raadpleegde dan zijn horloge. Ze keken elkaar net niet aan, maar Alexis was er zeker van dat Schulmann op hem wachtte, hem naar zich toetrok en ‘lunch’ zei. De stem van de Sileziër dreunde maar voort; zijn gehoor stond nog steeds wat doelloos om hem heen, als een groep gestrande luchtreizigers. Alexis maakte zich van de rand van het groepje los en liep snel achter de vertrekkende Schulmann aan. In de gang pakte Schulmann hem met een vriendschappelijk gebaar bij de arm. Buitengekomen trokken de twee mannen hun jasjes uit – het was weer een prachtige, zonnige dag – en later kon Alexis zich

nog precies herinneren hoe Schulmann het zijne tot een kussen had opgerold, terwijl Alexis een taxi aanhield en de chauffeur de naam van een Italiaans restaurant opgaf dat op een heuvel aan de andere kant van Bad Godesberg lag. Hij had daar weleens vrouwen mee naar toegenomen, maar nog nooit mannen, en Alexis, wellustig als hij was in alle dingen, was er zich altijd zeer bewust van als hij iets voor het eerst deed.

Tijdens de rit spraken ze nauwelijks. Schulmann bewonderde het uitzicht en keek stralend om zich heen met de rust van iemand die zijn Sabbath heeft verdiend, hoewel het pas halverwege de week was. Alexis herinnerde zich dat zijn vliegtuig in het begin van de avond uit Keulen zou vertrekken, en als een kind dat vrij van school heeft, telde Alexis de uren die ze nog hadden, aangenomen dat Schulmann geen andere afspraken had, een belachelijke maar prachtige veronderstelling. In het restaurant, bovenop de Venusberg, maakte de Italiaanse *padrone*, zoals verwacht, erg veel werk van Alexis, maar met Schulmann was hij zelfs nog meer ingenomen. Hij noemde hem 'Herr Professor' en stond erop dat ze een grote tafel bij het raam zouden nemen, die eigenlijk voor zes personen was bedoeld. Beneden hen lag de oude stad, met daarachter de kronkelende Rijn met zijn bruine heuvels en hoekige kastelen. Alexis kon dat landschap wel dromen, maar dit keer – door de ogen van zijn nieuwe vriend Schulmann – leek het of hij alles voor het eerst zag. Alexis bestelde twee whisky's. Schulmann maakte geen bezwaar. Terwijl ze op hun drankjes wachtten, genoot Schulmann nog even van het uitzicht en nam toen eindelijk het woord. 'Als Wagner die oude Siegfried met rust had gelaten, zouden we misschien een betere wereld hebben gehad,' zei hij.

Even begreep Alexis niet wat er precies gebeurd was. Hij had een drukke dag gehad, hij had honger en zijn hoofd liep om. Schulmann sprak Duits! Met een zwaar, roestig Sudeten-accent – dat kraakte als een oude locomotief. Bovendien trok hij er een schuldige grijns bij, die zowel iets van een bekentenis als van een samenzwering had. Alexis lachte zachtjes, Schulmann ook. De whisky kwam en ze toostten, maar niet op die officiële Duitse manier van 'aankijken, nippen en weer aankijken', wat Alexis altijd te veel van het goede vond, vooral met Joden, die in formele Duitse manieren instinctief een bedreiging zagen.

'Ik heb gehoord dat u binnenkort een nieuwe functie krijgt, in Wiesbaden,' zei Schulmann ten slotte, toen dat paringsritueel achter de rug was. 'Een kantoorbaan. Hoger, maar kleiner, heb ik begrepen. Er wordt beweerd dat de mensen hier u eigenlijk niet aankunnen. Nu ik u – en die

mensen – heb gezien, verbaast dat me niet.’

Alexis probeerde ook geen verbazing te tonen. Hij had nog niets naders gehoord over een nieuwe benoeming; alleen dat er een zou komen. Het was zelfs nog geheim dat hij door de Sileziër zou worden opgevolgd; hij had nog geen tijd gehad om er met iemand over te spreken, zelfs niet met zijn vriendinnetje, met wie hij elke dag een paar tamelijk zinloze telefoongesprekken voerde.

‘Ja, zo gaat het, hè?’ merkte Schulmann filosofisch op, tegen Alexis en tegen de rivier. ‘Geloof me, in Jeruzalem is een man zijn bestaan even weinig zeker. Stroomopwaarts en stroomafwaarts. Zo gaat het.’ Toch leek hij ook wat teleurgesteld. ‘Ik heb gehoord dat het een aardige vrouw is,’ vervolgde hij toen, alsof hij de gedachten van de ander weer kon raden. ‘Aantrekkelijk, intelligent, trouw. Misschien kunnen ze haar ook niet goed aan, hier.’

Hoewel het verleidelijk was om nu een tirade over zijn persoonlijke problemen te beginnen, bracht Alexis het gesprek op de conferentie van die ochtend. Schulmann reageerde echter vaag, en merkte alleen op dat technici nooit iets oplossen en dat bommen hem verveelden. Hij had pasta besteld en at het als een gevangene, automatisch zijn lepel en vork gebruikend, bijna zonder naar zijn bord te kijken. Alexis, bang om zijn woordenvloed te onderbreken, hield angstvallig zijn mond.

Met de moeiteloze verteltrant van een oudere man hield Schulmann eerst een milde klaagzang over Israëls zogenaamde bondgenoten bij de terreurbestrijding. ‘Afgelopen januari, toen we met een heel ander onderzoek bezig waren, deden we een beroep op onze Italiaanse vrienden,’ zei hij, alsof het om een gezellige herinnering ging. ‘We gaven ze een paar aardige bewijzen, en toen wat goede adressen, en voordat we het wisten hadden ze een stel Italianen gearresteerd, terwijl de mensen waar Jeruzalem achteraan zat alweer zongebruind en uitgerust in Libië zaten, klaar voor hun volgende opdracht. Dat was niet onze bedoeling geweest.’ Een hap pasta. Een veeg met zijn servet langs zijn mond. Voedsel is brandstof voor hem, dacht Alexis; hij eet om te kunnen vechten. ‘In maart, toen er een andere kwestie opkwam, ging het precies zo – alleen hadden we toen met Parijs te maken. Enkele Fransen werden gearresteerd, maar verder niemand. Een paar ambtenaren gingen met de eer strijken en kregen dank zij ons promotie. Maar de Arabieren –’ Hij haalde met een breed, vergoelijkend gebaar zijn schouders op. ‘Ach, misschien is dat wel pragmatisch. Een gezonde oliepolitiek, een gezonde economie – noem maar op. Maar het is natuurlijk niet rechtvaardig. En wij houden van gerechtigheid.’ Zijn glimlach werd nog breder, al was het nauwelijks om te lachen. ‘Daarom hebben we geleerd selectief te werk te gaan. Je kunt ze beter te weinig dan te veel vertellen, hebben we

gemerkt. Als iemand ons een goed hart toedraagt, en goede anteceden-
ten heeft – bijvoorbeeld een fatsoenlijke vader, zoals in uw geval – dan
kunnen we tot zaken komen. Heel voorzichtig. Informeel. Tussen
vrienden. En als die man dan zelf ook nog iets zou hebben aan onze
informatie, bijvoorbeeld om zijn carrière vooruit te helpen, des te beter:
we hebben graag vrienden op invloedrijke posities. Maar dan moeten ze
zich ook aan de afspraken houden. We verwachten wel resultaten.
Speciaal van onze vrienden.’

Dat was alles wat Schulmann die dag, of later, over de voorwaarden
van zijn voorstel zou zeggen. Alexis zelf zei helemaal niets. Zijn sym-
pathie moest maar uit zijn stilzwijgen blijken. En Schulmann, die hem
zo goed begreep, voelde ook dat kennelijk aan, want hij hervatte het
gesprek alsof ze het eens waren geworden en tot zaken konden
komen.

‘Een paar jaar geleden zorgde een bepaalde groep Palestijnen voor
grote problemen in mijn land,’ begon hij. ‘Normaal gesproken stellen
zulke groepen niet veel voor: boerenjongens die voor held willen spelen.
Ze komen ongezien de grens over, verschuilen zich in een dorp, plaatsen
hun bommen en nemen daarna zo snel mogelijk de benen. Als we ze de
eerste keer niet te pakken krijgen, dan wel de tweede keer – als die er
ooit komt. Maar de mannen over wie ik het nu heb, waren anders. Zij
hadden een goede leider. Ze wisten wat ze deden. Hoe ze de verklikkers
moesten ontlopen, hun sporen uitwissen, alles zelf moesten regelen.
Niemand gaf ze orders. De allereerste keer pleegden ze een aanslag op
een supermarkt in Beit She’an. De tweede keer op een school, toen op
een paar nederzettingen, weer een winkel, tot het eentonig werd. Daar-
na pakt ze Israëliëse soldaten die tijdens verlof naar huis liften.
Veel boze moeders, kranten. Iedereen zei dat ze gegrepen moesten
worden. We probeerden ze te vinden en staken overall onze voelhorens
uit. We ontdekten dat ze zich verscholen in grotten in de Jordaanvallei,
en gewoon van het land leefden. Maar toch kregen we ze niet te pakken.
Volgens hun eigen propaganda waren ze de helden van Commando
Acht, maar wij kenden Commando Acht van haver tot gort: die konden
nog geen lucifer aanstrijken zonder dat wij dat lang van tevoren wisten.
Broers waren het, zo ging het gerucht. Een familie-onderneming. Eén
tipgever had het over drie, een andere over vier. Maar in elk geval waren
het broers, en opereerden ze vanuit de Jordaanvallei – maar dat wisten
we al. We vormden een team dat achter hen aan ging – we noemen die
lui Sayaret, kleine groepjes keiharde mannen. De Palestijnse leider was
een eenzame figuur, hoorden we, die niemand buiten zijn eigen familie
vertrouwde. Hij was terecht bang voor Arabische verraders. Hem heb-
ben we nooit gevonden. Zijn twee broers waren niet zo ongrijpbaar. Eén

had een zwak voor een meisje in Amman. Toen hij op een ochtend haar huis uit kwam, werd hij opgewacht door machinégeweervuur. De andere maakte de fout een vriend in Sidon te bellen en zichzelf voor het weekend uit te nodigen. Op de kustweg werd zijn auto door de luchtmacht aan stukken geschoten.'

Alexis kon een opgewonden glimlach niet onderdrukken. 'Niet genoeg draad,' mompelde hij, maar Schulmann verkoos dat niet te horen.

'Tegen die tijd wisten we wie het waren. Ze kwamen uit een wijndorp op de Westoever, vlak bij Hebron. Na de oorlog van '67 gevlucht. Er was nog een vierde broer, maar die was zelfs naar Palestijnse maatstaven te jong om te vechten. Er waren twee zusters, maar één van hen was bij een vergeldingsbombardement dat we ten zuiden van de Litani moesten uitvoeren, om het leven gekomen. Veel was er dus niet meer over van het leger. Toch bleven we op zoek naar onze man. We vermoedden dat hij versterkingen zou verzamelen en weer zou toeslaan. Maar dat deed hij niet. Hij hield ermee op. Er verstreken zes maanden, een jaar, tot we dachten dat we hem wel konden vergeten. Waarschijnlijk was hij door zijn eigen mensen gedood, wat heel vaak voorkomt. We hoorden dat de Syriërs hem ook te grazen hadden genomen, dus misschien was hij dood. Maar een paar maanden geleden hoorden we bij geruchte dat hij naar Europa zou zijn vertrokken. Hierheen. Dat hij weer een groep had gevormd, met dames erbij, meest Duitse, jong.' Hij nam nog een hap, kauwde en slikte nadenkend. 'Hij leidde ze vanaf een afstand. Als een Arabische Mefisto voor een stel ontvankelijke kinderen,' zei hij.

Er volgde een lange stilte, en aanvankelijk kon Alexis Schulmann nauwelijks meer onderscheiden. De zon, hoog boven de bruine heuvels, scheen precies in het raam. In het felle tegenlicht kon Alexis de uitdrukking van de ander niet goed zien. Hij ging wat verzitten, en keek toen nog eens. Waarom stonden die donkere ogen opeens zo omfloerst? vroeg hij zich af. En leek Schulmann alleen maar zo bleek door de felle zon, met die gebarsten, ziekelijke huid als van iets doods? Maar toen, op die dag van verhelderende en soms pijnlijke ontdekkingen, herkende Alexis de hartstocht die Schulmann tot dan toe voor hem verborgen had gehouden – hier, in het restaurant, en daar beneden, in die slaperige badplaats met zijn uitgestrekte regeringsgebouwen. Zoals je aan sommige mannen kunt zien dat ze verliefd zijn, zo was het duidelijk dat Schulmann werd verteerd door een diepe en heftige haat.

Schulmann vertrok die avond, maar de rest van zijn team bleef nog twee dagen. Het afscheidsfeestje waarmee de Sileziër de uitstekende betrek-

kingen per se wilde onderstrepen die traditioneel tussen de twee diensten bestonden – een gezellige avond met bier en worstjes – werd onopvallend gesaboteerd door Alexis, die erop wees dat Bonn juist die dag had uitgekozen om te zinspelen op een komende wapentransactie met de Saoedi's, zodat hun gasten bepaald niet in feeststemming zouden zijn. Het was een van zijn laatste daden in functie. Zoals Schulmann al had voorspeld, werd hij een maand later weggepromoveerd naar Wiesbaden. Een kantoorbaan die in theorie wel een promotie betekende, maar waarin zijn grillige persoonlijkheid zich nauwelijks kon ontplooiën. Een onvriendelijke krant, die ooit tot de aanhangers van de brave Doctor had behoord, constateerde zuur dat de televisie kijkers er wel bij zouden varen. Zijn enige troost in een tijd waarin veel van zijn Duitse vrienden haastig hun handen van hem aftrokken, was het warme, met de hand geschreven briefje met goede wensen uit Jeruzalem, dat hij de eerste dag op zijn nieuwe bureau vond. Het was ondertekend met 'Zoals altijd, Schulmann'. De Israëli wenste hem veel geluk en verheugde zich op hun volgende ontmoeting – zakelijk of privé. Een wrang postscriptum gaf te kennen dat ook Schulmann het niet gemakkelijk had. 'Ik heb het akelige voor gevoel dat ik je misschien zal volgen als ik niet gauw met resultaten kom.' Met een glimlach gooide Alexis het briefje in een la, waar iedereen het kon lezen, en dat ongetwijfeld ook zou doen. Hij wist precies wat Schulmanns bedoeling was en had daar bewondering voor: hij legde de onschuldige basis voor een toekomstige samenwerking. Een paar weken daarna, toen Doctor Alexis en zijn jonge vriendin in alle stilte in het huwelijk traden, was hij van alle cadeautjes het meest in zijn schik met Schulmanns rozen. En, dacht Alexis, ik heb hem niet eens verteld dat ik ging trouwen!

Die rozen waren als de voorbode van een nieuwe liefdesaffaire, juist op het moment dat hij die nodig had.

2

Bijna acht weken gingen voorbij voordat de man die Doctor Alexis als Schulmann kende, weer naar Duitsland terugkeerde. In die tijd hadden het onderzoek en de voorbereidingen van de Israëlische teams zulke enorme vorderingen gemaakt dat de mensen die nu nog met de aanslag in Bad Godesberg worstelden, de zaak nauwelijks meer herkend zouden hebben. Als het alleen om het straffen van de schuldigen was gegaan – als het incident in Bad Godesberg op zichzelf had gestaan en niet deel van een hele reeks had uitgemaakt – dan zou Schulmann zich er nooit persoonlijk mee bemoeid hebben, want zijn doelstellingen waren veel-